

J. R.

250 rocznica utworzenia Akademii Nauk ZSRR

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 20/1, 159-161

1975

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

komisja rozszerzyła swe zainteresowania również na działalność polskich techników w dawnym państwie tureckim w drugiej połowie ubiegłego stulecia.

Oprócz tych podstawowych dziedzin swej działalności Komisja zamierza stopniowo obejmować i inne, pokrewne zagadnienia. Rozważa np. sposoby przedstawiania dorobku wybitnych techników-twórców, którzy nie pozostawili po sobie poważniejszej spuścizny piśmienniczej.

Na zakończenie informacje organizacyjne: przewodniczącym Komisji został prof. Janusz Groszkowski, wiceprzewodniczącym (o czym już wspomniano) prof. Witold Nowacki, sekretarzem mgr inż. Bolesław Orłowski.

Bolesław Orłowski

250 ROCZNICA UTWORZENIA AKADEMII NAUK ZSRR

W 1974 r. w całym Związku Radzieckim obchodzono uroczyste 250-lecie założenia w Petersburgu przez cara Piotra I Akademii Nauk — poprzedniczki AN ZSRR¹. W sprawie jubileuszu tej jednej z najważniejszych instytucji naukowych świata Komitet Centralny KPZR wydał specjalną uchwałę, w której podkreślono, iż utworzenie Akademii Nauk było doniosłym wydarzeniem w dziejach rozwoju nauki, oświaty i kultury. Rocznica ta obchodzona jest również pod auspicjami UNESCO.

W Związku Radzieckim, w republikach związkowych i autonomicznych, wszędzie tam, gdzie działają instytuty naukowo-badawcze i ośrodki akademickie, w całym roku 1974 trwały uroczyste obchody znamienitej rocznicy. Temu pamiętnemu wydarzeniu w dziejach rosyjskiej i radzieckiej nauki poświęcone były liczne posiedzenia, sympozja i wystawy (m. in. w Ermitażu, Bibliotece AN ZSRR w Leningradzie, Państwowej Bibliotece im. Lenina w Moskwie itd.). Jako jeden z głównych akcentów obchodów rocznicy planowano uroczyste posiedzenie AN ZSRR z udziałem delegatów zagranicznych. Miało ono odbyć się w Moskwie i w Leningradzie w dniach 15—19 maja ubiegłego roku, ale na kilka tygodni przed wyznaczonym terminem AN ZSRR przy aprobacie Komitetu Centralnego KPZR uroczystość tę przeniosła na rok następny.

Z okazji rocznicy utworzenia Akademii wydano w ZSRR kilka książek dotyczących historii tej instytucji oraz opublikowano wiele artykułów w czasopiśmie naukowych i popularnonaukowych.

Zanim przyjdzie czas zdać relację z całości obchodów w ZSRR rocznicy powstania Akademii, zapoznamy tymczasem czytelników z obchodami jej w naszym kraju.

inicjatywa uczczenia tej rocznicy w polskich środowiskach naukowych narodziła się m. in. w kręgu redakcji „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”. Na ten temat dwaj przedstawiciele redakcji przeprowadzili w grudniu 1973 r. wstępne rozmowy w Moskwie, następnie w lutym 1974 r. powołany został mocą uchwały prezydium PAN Komitet Obchodów w Polsce 250 Rocznicy Utworzenia AN ZSRR. Na przewodniczącego Komitetu wybrano prezesa PAN — prof. W. Trzebiatowskiego. W skład członków Komitetu weszli m. in.: sekretarz naukowy PAN — prof. Jan Kaczmarek, kierownik Wydziału Nauki i Oświaty KC PZPR — Romuald Jezierski, ministrowie: oświaty i wychowania, rolnictwa, zdrowia i opieki społecznej, rektorzy kilku uczelni.

¹ Dekret o powołaniu Akademii Piotr I wydał 28 I 1724 r., ale oficjalne jej otwarcie nastąpiło dopiero 27 grudnia 1725 r.

W lutym 1974 r. odbyło się w Warszawie posiedzenie naukowe Zespołu Historii Organizacji Nauki, dedykowane AN ZSRR z okazji jej jubileuszu, na którym prof. Waldemar Voisé wygłosił referat: *Pierwotny projekt rosyjskiej Akademii Nauk w świetle korespondencji Leibniza z Piotrem I*².

Trzy miesiące później, 29 maja, rocznicy utworzenia Akademii Nauk ZSRR poświęcono trzydziestą dziewiątą sesję Zgromadzenia Ogólnego PAN. Na obrady przybyli m.in. przewodniczący Ogólnopolskiego Komitetu FJN — prof. J. Groszkowski, kierownik Wydziału Nauki i Oświaty KC PZPR — dr R. Jeziński, ministrowie: J. Kuberski, S. Jędrychowski, J. Pajestka, ambasador nadzwyczajny i pełnomocny ZSRR — S. Piłotowicz oraz delegacja prezydium AN ZSRR pod przewodnictwem akademika A. A. Bajewa. W skład delegacji wchodził: akademik J. W. Pejwe i S. J. Siewierin, czł. kor. A. W. Fokin oraz I. A. Pejkin.

Obrady sesji otworzył i przewodniczył im prezes PAN, W. Trzebiatowski, który wygłosił również referat okolicznościowy *250-lecie Akademii Nauk ZSRR okazją do bilansu współpracy nauki polskiej i radzieckiej*. W referacie przedstawił rozwój współpracy Polskiej Akademii Nauk z Akademią Nauk ZSRR w minionym trzydziestoleciu. Formalnie współpraca PAN — zaznaczył prof. Trzebiatowski — datuje się od 1951 r., tj. od podpisania odpowiedniego porozumienia, przedłużonego w 1960 r. na czas nieograniczony. Ponadto poszczególne wydziały PAN i placówki naukowe współpracują na podstawie odrębnych umów i porozumień z radzieckimi instytutami i akademiami specjalistycznymi. Placówki PAN i AN ZSRR współpracują również w ramach porozumień o wielostronnej współpracy akademii nauk krajów socjalistycznych z 1971 r. i porozumienia o współpracy naukowej prowadzonej w ramach działalności Komitetu Współpracy Naukowo-Technicznej RWPG.

Drugi referat wygłosił Aleksandr Bajew. Skupił w nim uwagę na problemach związanych z historią Cesarskiej Akademii Nauk i Akademii Nauk ZSRR. Mówił też o kontaktach uczonych polskich i rosyjskich w XVIII i XIX w., jak również i w czasach najnowszych³.

Po referatach wywiązała się dyskusja, w której wzięli udział profesorowie: W. Michajłow, J. Michalski, M. Nałęcz, B. Dobrzański, W. Rudkowski i J. Witkowski. W dyskusji wzbogacono tematycznie oba referaty, przytaczając m.in. przykłady współpracy naukowców polskich z radzieckimi w różnych działach nauki.

Z okazji sesji otwarto w Pałacu Kultury i Nauki wystawę radzieckich książek naukowych, na której zgromadzono ok. 1000 tytułów, obrazujących dorobek AN ZSRR. W godzinach popołudniowych w Filharmonii Narodowej odbył się okolicznościowy koncert muzyki polskiej, rosyjskiej i radzieckiej.

W pierwszej połowie ubiegłego roku prezydium Polskiej Akademii Nauk zleciło Zakładowi Historii Nauki i Techniki przy współudziale Instytutu Historii i Instytutu Krajów Socjalistycznych zorganizowanie konferencji na temat: *Tradycje i współczesność współpracy naukowej polsko-radzieckiej*. Na prośbę Zakładu w organizacji sesji współuczestniczy Archiwum PAN. Konferencja i towarzysząca jej wystawa o historii Cesarskiej Akademii Nauk i AN ZSRR oraz o związkach polsko-rosyjskich i polsko-radzieckich w nauce miała być początkowo zorganizowa-

² Zob. sprawozdanie z tego posiedzenia w nrze 3/1974 „Kwartalnika”, s. 606—607. Referat prof. W. Voisé wydrukowany został w tymże numerze, s. 463—475.

³ Szerzej o tych referatach zob. XXXIX Sesja Zgromadzenia Ogólnego Polskiej Akademii Nauk. „Biuletyn Informacyjny Instytutu Krajów Socjalistycznych PAN” nr 34: 1974 s. 8—10.

wana w dniach 8—9 listopada 1974 r., ale jej termin ostatecznie został przełożony na czerwiec 1975 r. Przewiduje się, że na konferencji będzie przedstawionych kilkanaście referatów naukowych historyków z Polski i ze Związku Radzieckiego.

J. R.

NAUKA POLSKA W 30-LECIU PRL
WYSTAWA W BIBLIOTECE PAN W WARSZAWIE

W dniach 24 czerwca — 30 września 1974 r. w Bibliotece Polskiej Akademii Nauk w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie czynna była okolicznościowa wystawa *Nauka polska w trzydziestoleciu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*. Wystawę zorganizowała Biblioteka PAN wspólnie z Archiwum Polskiej Akademii Nauk. Oprócz tych instytucji materiałów dostarczyły: Archiwum m. st. Warszawy, Biblioteka PAN w Krakowie, Instytut Geofizyki PAN, Muzeum Narodowe, Muzeum Historyczne m. Warszawy, Muzeum Techniki NOT, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Naczelna Organizacja Techniczna, Zakład Paleozoologii PAN oraz osoby prywatne.

Temat wystawy objął następujące hasła: 1) *Straty nauki polskiej w latach 1939—1945*; 2) *Odbudowa i rozwój nauki polskiej (Szkolnictwo wyższe. Towarzystwa naukowe poprzedzające Polską Akademię Nauk. Pierwszy Kongres Nauki Polskiej. Polska Akademia Nauk. Wydawnictwa naukowe PAN. Drugi Kongres Nauki Polskiej. Ośrodki naukowe. Towarzystwa Naukowe. Archiwa. Biblioteki. Muzea. Naczelna Organizacja Techniczna. Jubileusze, kongresy, zjazdy naukowe. Nagrody państwowe. Popularyzacja nauki. Łączność i współpraca naukowa z zagranicą. Wyprawy naukowe)*.

Na początku pokazano materiały informujące o trudnych do ustalenia stratach wojennych wśród ludzi nauki i w majątku placówek naukowych. W gablocie znalazły się wydawnictwa będące próbą podsumowania strat nauki polskiej oraz dokumenty tragicznych skutków wojny i okupacji: zwięglona książka wydobyta z gruzów warszawskiego arsenału, w którym mieściło się Archiwum Miejskie, fotografie uczonych zamęczonych w obozach lub rozstrzelanych w publicznych egzekucjach (Ignacego Chrzanowskiego, Stanisława Estreichera, Marcelego Handelsmana, Stefana Bryły, Zygmunta Łempickiego) oraz fotokopia listu władz okupacyjnych poszukujących M. Handelsmana, kserokopia listu Teodora Marchlewskiego wysłanego z obozu w Sachsenhausen do żony, lista profesorów zamordowanych we Lwowie i fotografia zniszczonego Pałacu Staszica.

Po tym tragicznym obrazie następstw wojny i okupacji pokazano pierwsze dokumenty odradzającego się życia naukowego: protokół pierwszego posiedzenia Komisji Organizacyjnej Kasy im. J. Mianowskiego z 7 XII 1945, dekret o utworzeniu Rady Szkół Wyższych z 17 V 1946 itd. Wśród dokumentów archiwalnych znalazły się fotografie ludzi, którzy pracowali nad odbudową i reorganizacją instytucji naukowych. Dalej wystawa ukazywała, w kolejności wymienionych wyżej haseł, główne osiągnięcia i kierunki rozwoju nauki polskiej w minionym trzydziestoleciu. Poszczególne zagadnienia zilustrowane zostały dokumentami archiwalnymi, wykresami i tablicami, mapami, plakatami, wydawnictwami oraz fotografiami i medalami jubileuszowymi. Unikalne dokumenty lub ich kserokopie a także interesujące fotografie ludzi nauki budziły żywe zainteresowanie zwiedzających wystawę.

Michał Flis